

עץ משפט
גזר מצוה

בא א מיי שם ה'ניח:
בב ב ג שם הללני י:
בג ד ה שם הללני עו:

◄
►

מוסף תוספות

א. כשהם גדלים. מוס'
האש"פ. ב. דליכא אוריאל שלש טפחים. מוס'
האש"פ. ג. אלא לשמואל לקרנות ולרב כלל וכלל לא דבכול לא הוי הפסק. מוס'
האש"פ. ד. דיכול לטבכה בערוגות. מוס'
האש"פ. ה. כי האי גונא. מוס'
האש"פ. ו. ומבשך לזרוע לתוכה שורה של ריק מוס'
האש"פ. ז. מראש השדה ועד סופו. ר' עקיבא אומר אורך ששה טפחים ברוחב מילואו ור' יהודה אומר רוחב כמלא רוחב אחת מוס'
האש"פ. ח. ומביא מוס'
האש"פ. ט. כי האי גונא. בחיכרא כי האי, דמילי טובא הוי חיכירא בשדה שורה גדול וכלא הוי חיכירא בערוגה. דיוטרא כמו ראש חור לרב. מוס'
האש"פ. י. ושהאז וז נטטה לצד וז וזו נטטה לצד. ו מוס'
האש"פ. יא. זה בזה דתנן בסם' כלאים פ"ב וכן ר' מאיר אומר אף חיכירא ופול המצרי, ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא בנטה אבל בורעיס ביחד לא פליגי עליה. מוס'
האש"פ. יב. ושורה אחת של דלועים ושורה אחת פול המצרי.
יג. והשתא פריך ליה רבינא לרב אשי דחיינא דערובי של קישואין ופול המצרי מבטל שורת הדלועים באמצע והוי כלאים. מוס'
האש"פ. יד. עיגול של. מוס'
האש"פ. יו. העיגול שהם קרנות. מוס'
האש"פ. יז. כיון שהם אינם זרועים על דרך אגב. מוס'
האש"פ. יח. ערוגה. מוס'
האש"פ. יט. על ארבע. מוס'
האש"פ. כ. מה שרי בין פול עגול לעגול. הדומה. מוס'
האש"פ. כא. דאדמר הרצאה למלאות גינתו ירק אלמא שמואל כל הערוגה חילקי' פריך. מוס'
האש"פ. כב. לאו דוקא כל גינתא אלא. מוס'
האש"פ. כג. וקרי ליה כל גינתא לפי שכל ריבוע של חמשה טפחים שורה. מוס'
האש"פ. כד. והא איכא דביני בניו שהוא חרב. מוס'
האש"פ. כה. ג. מוס'
האש"פ. כו. משה עירבוב. מוס'
האש"פ. כז. קולא אחרת מלבד קולא של עירבוב אלא. מוס'
האש"פ. כח. ויבין שכל הערוגות זרועות בשוה לא מחזי כראש תור. מוס'
האש"פ.

רבינו חננאל

ופרקין האי דגורו בחברה שיתו קרנות של ערוגה פניות, שמא ימלא כנגדן ערוגות. ומקשינן אם הוי בקרנות זרע נמי איפשר דזרע ערוגה בסמוך לה, והויא קרן בראש תור, דשרי להנכסיל לשדה אחרות. מי גתן תנן ראש תור ירק נכנס לתוך שדה אחרת, מותר מתי' שנראה כסוף שדה. ופרקינן אין ראש תור מן חברה. כי שרי ראש תור מן שדה גדולה שהוא מוכח שדה שיהא, אבל ערוגה בחברה לית לה ראש תור מותר כי האי משום דלא מוכח. ושהואל אגרי עירוגה בין הערוגות שנתן. פירוש בין בחברה ובין בשדה. ואקשינן ליה כי מכרי היא בין הערוגות הא' קא מיערבוב ורעים

פה:

גזירה **שמא ימלא בו' ולא יהא אלא ראש תור**. ואפילו ימלא את הקרנות אין כלן עירבוב דהא קרנות אמנעות והלכות כנגד ריבוע הערוגות שסביבותיה והוי כעין ראש תור דשרי אע"ג דאין הרחקה ג' טפחים כיון שיש בהן היכר. אין ראש תור צערוגה לפי שקטנה היא וליכא היכירה:

ושמואל **א** **אמר** **ערוגה בין ערוגות שנינו**. ולד

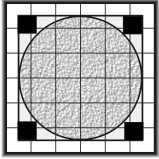
הקרנות דאפי' מלא הקרנות אין צדק כלום דסבד דיש ראש תור צערוגה: **והא** **קא** **מיערבבו אחרדי**.

שעליהן שלמעלה מעורבצים יחד"ג ואע"ג דליכא ראש תור מלמטה אסור כיוון דמערבי למעלה העלין: דלחירא מנבלג דאפי' לא ייקי מהדדי אסור כדלמרינן (כלאים פ"ו משנה ד) המסכך גפנו ע"ג תצואתו קידש משום דלחירא מבלגלג אצל צערוגה אחת דיענה וליכא עירבוב וכולי האי אין סבדא להמיר משום ראש תור: **ו** **ז** **נטטה שורה לכלן ושורה לכלן** **נטטה שער ערוגה זו לתוכה וזו לתוכה** **כדתנן בתנא' (כלאים פ"ד מ"ט) ומייתני לה צב"צ (פג): מעשה צללמון כו' והיה הופך שער שורה נטות ועוד תנן צב"ג דכלאים (משה ה) נטע אדם קישות ולענת בתוך גונמא ונבלג שמהא זו נטטה לצד זו וזו לצד זו: **אמר עזרא בעו במערבא הפקיע תלם אחד על פני בורא מהו**. פי' העמיק תלם א' על פני סביבותיה לר' רוחמיה מהו דבלא העמיק צין לרב צין לשמואל אסור לעשות ערוגות סביבותיה^[א] אצל כספפר העמיק כשיעור תלם דהיינו**

טפח צעי חי והי' היכירא^[א] כמו צשדה דהוי היכירא כדתנן בכלאים (פ"ג משנה ג) היתה שדה זרועה ירק' כו' ^{(ה'רש"א} עד שהיה התלם מפולש' ולעיל הצאתיה^[א] א"ר ששת צא עירבוב ויטיל את השורה פירוש מבטל הפסק התלם ולא הוי היכירה ותלם היינו שורה וצני ארץ ישראל קרו ליה תלם וצני צבל קרו ליה שורה רב אשי אמר אין עירבוב מבטל השורה: **איתיביה הנופץ שתי שורות בו' מותר**. דשתי שורות של דלועין מפסיקין צין קישואין לפול המצרי דקישואין נטועין לא היו כלאים דמינכרי כדתנן צביסא דל' ובעיל הצאתיה ופול קישות קישות ולענת בתוך גונמא ונבלג^[א] כו' וכן דלועין ופול המצרי מינכרי אצל קישואין ופול המצרי הוי כלאים' אצל שורה של קישואין' כו' אסור דשורה אחת של דלועין לא מפסקה צין קישואין לפול המצרי^[ב] ובי היכי דקישואין ופול המצרי מבטלין שורה של דלועין שבאמצע ה"ג עירבוב זרעויו הערוגות מבטל תלם שהפקיע ומשני שאני התם דליכא שראכא שהן גדולים וגסים והכא צזרעונים דקין דלא מבטלי עומק התלם ומפסיק: **אמר ר' יוחנן הרוצה למלאות בה גינתו ירק עושה בה ערוגה ו' על' ו' ועוגל בו'**. פירוש עושה ערוגה מרובעת על' ו' ובתוכה מרובע עוד ה' על' ה' והיה הפסק צין האמצעי לחיצון חצי טפח מכל דז ועוגל בה בתוך הריבוע הפנימי

^א **ה' על' ה' וימלא העוגל צמין אחד ובקרנות^א ריבוע הפנימי זרע מין א' צבל קרן וקרן (מה) והשתא הוי בריבוע הפנימי ה' מינין ואע"פ שבין זרע שבתוך העגול לזרע שבקרנות אין הפסק רק משוה חצי לחוש דעוגל הוי היכירא^א צלג צשה ג' טפחים ו' טפחים צבל ערוגה כדל' וכן קרן זה לקרן זה וכן יכול לנטוש ערוגות ככל סביבותיה צמין**

זה דהשתא יש ג"ט צין ערוגה לערוגה דריבוע החיצון חצי טפח חרב וכן לאחרת הרי טפח וב' גבולין שהיו צ' טפחים הרי ג"ט וא"ת מאי חירא^א **ששה אפי' ה' על' ה' נמי ועוגל בה ארבע^א** כיון דעוגל חשיב היכירה אצל ד' לא: **והא איכא ביני וביני**. ^א **ק"ד** דממלא כל הקרנות חורע בקרנות ריבוע החיצון עד הגבול ^א **והרי אין הפסק צין ערוגה זו לאחרת** אלא שני טפחים של שני הגבולים ומשני צמחריצ צין הצבייט^א שמינת חצי טפח הסובב ריבוע הפנימי הכל חרב ואינו ממלא אלא קרנות של ריבוע הפנימי דהשתא יש הרחקה שלש טפחים^א אי נמי ידידע לה שפיר דמניח חצי טפח חרב אלא דפריך אמאי דבייט קלמר אייתיבי רבינא לרב אשי עבודת ירק צירק אחי' עבודתו ומשני צמחריצ^א כו' ^א **ו' יוחנן קדאמר למלאות כל גינתו כלא חמשה זרעוים דהיינו עבודת ירק צירק אחר רואין אותה כטבולא מרובעת ^א כטבולא מרובעת הוא דשרי אף על גב דליכא חשיב תנא היכירא ומשני דלא צא תנא להחמיר אלא להקל^א** דלא שרי עירבוב אלא צערוגה כהלכתא אצל עוגל ה' אסור דלא שרי אצל בעגולה אין ראש תור יוכר והא דלמר לעיל אין ראש תור ירק לערוגה מערוגה לערוגה קלמר אצל משנה גדולה לערוגה יש ראש תור כן עיקר פי' השמועה ולפי' הקונט' והא איכא מקום קרנות לשון מקום קרנות לא משמע כפירושו וגם מה דמדמה לראש תור^א וכל הסוגיא מיושבת כפי' ר"ת ומה שפירש"י והא איכא מקום קרנות ויכול להמשיך של זו לצפון ושל זו לדרום ואין כריך להמשיכו מכנגד אותו שבחצרמה אלא טפח לא דק דאי"כ אינם מרוחקין אלא כמו שעולה האלכסון של טפחיים על טפח ואינו עולה אפי' לשני טפחים ושני חומשים שאלכסון של טפח על טפחים (מה):

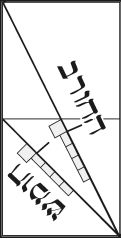
אמר רבי עקיבא פרק תשיעי שבת

גזירה שמא ימלא. ואחר כך זרע בחצרמה אלא הגבול מתוכה כאשר זרע האמצעים ולא ישים ללבו עירבוב של שתי הערוגות: **ולא יכא אלא ראש סור**. כלומר אפילו מילא אותו ואחר כך זרע גרעין אחד בחצרמה ואין הפרש כשיעור צינו לצין זרע שבזו מה צדק לא יכא

נדון אלא כראש תור ירק הנמשך וצא משדה זו לשדה זו שנראה יפה שאינו מוזו שנכנס לה אלא מוזו שיוצא ממנה ואיכא היכירא וליניקה לא חיישינן. ראש תור קרי ליה לפי שכן דרך לסוף השדה להיות מתקלרת החרישה ולימשך צאלכסון כראש תור (מה) ◊: **אין ראש סור צערוגה**. אין תורת היתר ראש תור מערוגה לערוגה אלא משדה גדולה לתוך ערוגה או מערוגה לתוך שדה גדולה או משדה גדולה לתוך שדה גדולה אצל שתי ערוגות לא הוי היכר אלא דומה כאלו הן אחת דלא חשיבא כל חדא צאפיה נפשה: **והא קא^א מערבי צדדי**. העלין של ערוגה זו צעלין של חצרמה מלמעלה שאין ציניהן אלא שני טפחים של גבולין: **צנוטה שורה לכלן ושורה לכלן** ממשין של רוח זו צד קרן מזרחית צפופית ושל רוח זו לצד מערבית דרומית וכן כולן להרחיקן שלא יהיו זה כנגד זה כמו שפי' גבי אחקפתא דלעיל דמקום קרנות ולא גזר שמואל שמא ימלא את הקרנות כך נראה שיטה זו צעניי. ולא פירשו רצותי כן שהם פירשו קרנות אלו גבולין ויש לי מגוממים צה הרבה גם צכל השל"ס לא שמעתי קרנות אלא זיוות ומלאתי

לי סמך ציסודו של רבי שמעון חזקן אחי אמי מתי רבינו גרסום אצי הגולה. ומשובת רבינו יצחק בן יהודה שהושיבה ג' פנים לא ישרו צעניי: **הפקיע**. לשון קריעה שקורע הקרקע כמו מצללי מכנסי הכהנים היו מפקיעין (סוכה דף גה). **תלם**. מענה. שורה: **על פני כולה**. שהעציר מזרע שבצפון לזרע שבדרום דרך האמצעי וזרעו מאחד המינין או ממין ששי מהו מי מבטל מורת שורה הילכות ערוגה צשזיל תלם אחד או לא: **זא עירבוב וציעל אם ששורה**. ואסור: **שפי שזרות שפי קשואים**. ואלכן שפי שזרות של דלועין ואלכן צ' שזרות של פול המצרי ולא צערוגה אלא צשדה גדולה: **מוסר**. דשמי שזרות חשיבי למיהוי שדה לנפשייהו והוי היכירא דכל מין ומין מילתא צאנפי נפשיה: **שורה אחת**. מכל אחד הוי עירבוב^א ◊דלא חשיבא כל חד שדה לנפשה. אלמא תלם אחד הוי עירבובן: **דאינא שראכא**. וזמרותיהן ארוכות ומתעברות הרבה מלמעלה ונראה עירבובן צמקומות הרבה: **כל גסו ירק**. של הרבה מינין: **עושה**. כל ערוגותיה מרובעות ו': **ועוגל צכל** ערוגה ה' חורע צעוגל מין אחד ויש היכר הרבה לצדד ואין כריך להרמיז ^א צין ערוגה לחצרמה חורע חצי טפח הסובב את כל ערוגה וערוגה משאר מינין לפי שכל אחד ואחד נראה מקומו חלוק לעצמו: **והאיכא דיצני וציני**. הן גבולי הערוגה שאמרנו למעלה" ערוגה ו' חוץ מגבולין ואותן גבולין כשיזרעם מצדדים את היקף ריבוע הערוגות והוי עירבוב שהרי הם של שני מינין: **צמחריצ צין הצבייט**. ואינו זורען. ולמלאות דקאמר ר' יוחנן לאו דוקא למלאות כל הגנה קלמר אלא שיהיו כל ערוגותיה מליאות ולעולם חוץ מגבוליהן: **אם פיו**. ריבוע הערוגות זרועין שתי זרוע זרע צין הצבייט ערב: **עבודת ירק צירק אחר**. כמה שיעור עבודתו להרחיק צצירו ממנו כדי עבודתו: **ו' טפחים**. לה' זרעויון כמו ששינוי: **כטבלא**

לחצרמה הרי טפח וב' גבולין שהיו צ' טפחים הרי ג"ט וא"ת מאי חירא^א **ששה אפי' ה' על' ה' נמי ועוגל בה ארבע^א** כיון דעוגל חשיב היכירה אצל ד' לא: **והא איכא ביני וביני**. ^א **ק"ד** דממלא כל הקרנות חורע בקרנות ריבוע החיצון עד הגבול ^א **והרי אין הפסק צין ערוגה זו לאחרת** אלא שני טפחים של שני הגבולים ומשני צמחריצ צין הצבייט^א שמינת חצי טפח הסובב ריבוע הפנימי הכל חרב ואינו ממלא אלא קרנות של ריבוע הפנימי דהשתא יש הרחקה שלש טפחים^א אי נמי ידידע לה שפיר דמניח חצי טפח חרב אלא דפריך אמאי דבייט קלמר אייתיבי רבינא לרב אשי עבודת ירק צירק אחר רואין אותה כטבולא מרובעת ^א כטבולא מרובעת הוא דשרי אף על גב דליכא חשיב תנא היכירא ומשני דלא צא תנא להחמיר אלא להקל^א דלא שרי עירבוב אלא צערוגה כהלכתא אצל עוגל ה' אסור דלא שרי אצל בעגולה אין ראש תור יוכר והא דלמר לעיל אין ראש תור ירק לערוגה מערוגה לערוגה קלמר אצל משנה גדולה לערוגה יש ראש תור כן עיקר פי' השמועה ולפי' הקונט' והא איכא מקום קרנות לשון מקום קרנות לא משמע כפירושו וגם מה דמדמה לראש תור^א וכל הסוגיא מיושבת כפי' ר"ת ומה שפירש"י והא איכא מקום קרנות ויכול להמשיך של זו לצפון ושל זו לדרום ואין כריך להמשיכו מכנגד אותו שבחצרמה אלא טפח לא דק דאי"כ אינם מרוחקין אלא כמו שעולה האלכסון של טפחיים על טפח ואינו עולה אפי' לשני טפחים ושני חומשים שאלכסון של טפח על טפח (מה):

מותר, אי תימא הא והא בימות הגשמים, ולא קשיא הא דאיכא שראכי והא דליכא שראכי, ולא קשיא הא וי'סיתין' מסאני והא דלא וי'סיתין' מסאני. אבל בזו מן הני אין עירבוב שבזו מבטל שורה שבזו. אמר רב כהנא אמר ר' יוחנן הרוצה שמואל את גתו ירק עושה ערוגה ששה טפחים ועוגל בה חמשה, ונמצא מבלא את גתו ירק. כן צורתן מרובעת זו ששה על ששה רבה הוא שהן ב' שורות. ורובה דמילי ניצי צמחריצ בין הבייטים. שמרחיק מה שהזקן צריך להרחיק בין כל ירק וירק. אלא שנישכר מה שבין העגול למרובע. והרבה הוא נשכר בזאת ולא קא מעיין ר' יוחנן להרחיק את הקרנות כדי שיעור כנגדן, כי אותה הערוגה הדרייה שהי' עלה אין בה וריעה אלא י"ג טפחים מכלל ל"ז טפח, ובהעגולין חמשה עגולים אפי"ם שהיה מניח בין ירק לירק כדי שיוכרו בין התי' האת (משכך) [משכרין] חרבה. רב אשי אמר אם היה זורע שתי זורע את האחר ערב. כגון זה. וזרע בזה שתי ובה ערב, כי היכי דליהוי היכרא ואין צריך להרחיק אלא מעט. אייתיבי רבינא לרב אשי עבודת ירק בירק, שנכנס לתוך שרש ירק אחר, וראין אותה

מסורת הש"ס

א) כלאים פ"ג מ"ג, ב) מנטל את השורה ויטיל השורה את השורה. רש"י, ג) שם מ"ד, ד) וי'ל שדכ"א פ' גתן עלין תמין שאחזין צלמן ויומין ונכנסין אלו כאלו ערוך ערך שדך, ה) מוספתא פ"ב דכלאים, ו) רש"י, ז) וי'ל רבי ישמעל,

◄
►

הגהות הב"ח

א) רש"י ד"ה וזא קא מיתערבי צדדי: **א** **ד"ה** **ועוגל בו** א"ל להרחיק צין ערוגה: **א** **ד"ה** **מלאכי וד"ה** **גזירה וד"ה** **ושמואל הכל דבור א'**: **א** **ד"ה** **צנוטה שורה וד"ה** **אמר עוגל וד"ה** **איתיבי וד"ה** **איר יוחנן וד"ה** **הא איכא הכל דבור אחד:**

◄
►

רבינו חננאל

על ארבע רוחות ערוגה ואחא באמצע. ומותר אדם לעשות בתוך שדהו גומא קטנה שהיא עמוקה טפח וליתן לתוכה ארבעה מינין והופקין לארבע רוחותיה. ומותר אדם לעשות בתוך שדהו תלם להיות נטוע קישואין ודילועין אבטיחים וזמל[פ]נות, והופקין אלו לצד זה ואילו לצד זה, לפום כן קאמר שמואל נטוע שורה לכאן ושורה לכאן. אמר עוגל בען במערבא הפקיע תלם אחד על פני כולה מהו. איפשי' בה כמה פירוש ואל קא מיסתברין. והכין קא חיינא דעל מימרא שמואל קאי, דקאמר בערוגה בין הערוגות שנינו, שנטוע שורה לכאן ושורה לכאן כדפרישנא לעילא, ועלה בען במערבא ואם הפקיע מצד הערוגה תלם אחד על פני כולה ושבקה ולא זרעיה, ומתוותרין זרע בערוגה אחרת עירבוב, ולא זרע שורה כדאמר שמואל בש' שורות שורה אחת (שנוטע) לכאן ושורה אחת בש' שורות שורה אחת שנוטע) לכאן מהנותרות שורה בשזו והפקעת תלם שורה מצדה. ושורה רב ששת לאיסורא ואמר בא עירבוב בלא שורה, ואפי"ם שהפסיק תלם אחד, כיון שזרע עירבוב הוי זו שריאה נטועה שורה, כאילו אף היא נטועה עירבוב, ולא מהניא שורה אלא כנגד שורה שזו נטטה לכאן וזו נטטה לכאן. והיכרא. אבל הכא כיון דחדא עירבוב, בשיליה לה שורה דאידך, מעירבוב דמא, וההוא תלם שהפקיעו אם אין בו כדי עבודה, לא מהני ואסור. ואתא רב אשי ושירא. ואפי"ם אין עירבוב מבטל את השורה אלא שורה של זו והפקעת תלם בזו מתירין אותה. אייתיבי רבינא לרב אשי שנטע שתי שורות של דילועין שתי שורות של קישואין שתי שורות של פול המצרי מותר. שורה אחת של קישואין, שורה אחת של דלועין, שורה אחת של פול המצרי אסור. דאלמא אם שתי שורות הן, שריא נטטה אחת לכאן ואחת אחרת, מוכחא מילתא שהן מבודלות זו מזו ומותר. אבל אם יש שורה בשדה זו, ואין בשדה זו שורה שכנגדה היא עירבוביא היא ואסור, ואריך להרחיק כדי עבודה, ופריך רב אשי שאני קישואין ופול המצרי דאית' להו שראכי. אבל (דאד מינייהו) (שאר מינינא) אפי"ם שזו נטוע שורה וזה הפקיע תלם אחד מותר. ופי' שראכי עלין ויבין שאחזין בארץ ורווחין, ונכנסין אלו באלו כדאמרין לענין תני חדא אסור להלך ע"צ שעבים בשבת ותניא איך